

Västerbottens läns kruk- och kakelugnsmakare.

Eftersom det i Västerbottens län endast var Umeå som hade stadsrättigheter under den tid som skråväsendet fanns kvar i Sverige, alltså före 1846, så var det också endast där som bland annat kruk- och kakelugnsmakare hade rätt att utöva sitt yrke under denna tid. I Skellefteå fick dock kakelugnsmakaren Gabriel Norström från och med 1824 kungligt tillstånd att tillverka och sälja kakelugnar samt lerkärl (hushållsgods) till Skellefteå och angränsande socknars innevänares behov.

Under resterande del av 1800-talet, det vill säga tiden efter 1846, var det huvudsakligen i Umeå som det bedrevs tillverkning av lerkärl samt kakel till kakelugnar, även om en viss tillverkning också förekom i Skellefteå.

Dessutom bedrevs sådan tillverkning i Burträsk från omkring 1850 och fram till några år in på 1900-talet.

Kakelugnsmakaryrket har ju också bedrivits genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar vid ett flertal orter i länet.

Benämningarna krukmakare och kakelugnsmakare berättar inte något direkt om vad som tillverkades vid hantverkarens verkstad. Under 1700-talet användes mestadels titeln krukmakare medan det under 1800-talet blev mer vanligt att kalla hantverkaren för kakelugnsmakare. Detta oberoende om det bara tillverkades krukor och annat hushållsgods i verkstaden eller enbart kakel. I det flesta fall framställdes nog båda produkterna hos de enskilda hantverkarna. Möjligtvis är det därför som de olika yrkesbenämningarna har använts om samma person vid olika tillfällen. Detsamma har även blivit gjort i denna dokumentation. I slutet av 1800-talet tillkom så den yrkesgrupp som enbart sysslade med uppsättning av i många fall fabriksstillverkade kakelugnar. Dessa benämndes även de som kakelugnsmakare.

Denna dokumentation, som i huvudsak tillkommit genom uppgifter i mantalslängd, kyrkoarkiv och Kommerskollegiums fabriksberättelser har till stor del begränsat sig till 1800-talet beroende på att det är under detta århundrade som arkiven varit lättillgängligast och hantverksproduktionen som störst.

Dokumentation är långt ifrån en fullständig redogörelse över de kruk- och kakelugnsmakare som varit verksamma i länet. De adresser, som till exempel hus-/tomtnummer eller gårdsnamn, vilka förekommer i texten är sådana där personerna var mantalsskrivna eller kyrkobokförda och i de flesta fall bosatta. Även om verkstäderna huvudsakligen var placerade i anslutning till bostäderna, så kan det finnas enstaka fall där de hade blivit uppbyggda på annan plats.

De årtal som finns angivna i texten angående när personer har flyttat är uppgifter som hämtats från kyrkoarkiven, men troligtvis kunde det ibland dröja både ett eller flera år innan en flytt blev införd i längderna. Även födelsedatum kan i vissa fall vara osäkra. Där det varit möjligt att hitta uppgifter i födelseboken och dessa uppgifter inte stämmer mot de som finns angivna i husförhörslängderna, så har födelsebokens födelsedatum använts.

Burträsk.

Två kakelugnar som förmodas vara tillverkade i Gammelbyn.
Foto: Maria Löfgren respektive Henry Lundström, Skellefteå museum.
Bildkälla: Skellefteå museum.

Jonas Anton Nygren föddes den 15 december 1827 i Gammelbyn, Burträsk socken, där han också växte upp och kom att vara bosatt hela sitt liv.

Några uppgifter om var och när han fick sin utbildning till kakelugnsmakare har inte gått att få fram, men denna titel hade han i varje fall från början av 1850-talet.

Efter giftermål 1853 lämnade han hemgården, och blev tillsammans med hustrun bosatt på annan plats i byn. Där kom även lärlingen Salomon Aronsson (Stenberg) att ingå i hushållet, och tillsammans med honom blev det ungefär fem år senare ännu en flytt för makarna Nygren, och då till Västomviken.

I Kommerskollegiums fabriksberättelser har Nygren gått att träffa på för första gången år 1852, och då som ägare till en kakelugns- och stenkärlsfabrik med en anställd arbetare.

Tio år senare redovisades även vad som under respektive år blivit tillverkat vid fabriken, eller vid verkstaden, som det nog egentligen var fråga om. För år 1863 angavs att det då blev tillverkat 12 kakelugnar och 300 stenkärl, alltså hushållsgods som skålar, krukor, fat och liknande. Dessutom uppgavs verkstaden innehålla en 416 kubikfots rågodsgugn samt en drejskiva.

Några år senare, vid mitten av 1850-talet, hade produktionen ökat till 17-20 kakelugnar och 500-600 stenkärl per år.

Ytterligare några år senare, vid slutet av årtiondet, hade det i stället minskat till några enstaka kakelugnar. Med begreppet kakelugnar menas då kakel till dessa ugnar.

Därefter har denna verksamhet inte längre omnämnts som fabriksrörelse i Kommerskollegiums handlingar, men tillverkningen av kakelugnskakel och stenkärl torde dock ha fortgått som tidigare.

1871 kom lärlingen Petter Mellqvist till verkstaden, och möjligen hade även den äldsta sonen som trettonåring då fått göra sina första dagsverken där.

Nygren blev änkeman 1883, och i den bouppteckning som upprättades efter hustruns död upptogs som tillgångar bland annat under rubriken "Fastighet": *"Jordafsöndring från Hemmanet N:r 7 i Gammelbyn, kallad "Lugnet", med nödiga åbyggnader.*

Kakelugnsmakare Werkstad med inventarier och en del deri befintligt oafslutet arbete."

Förmodligen gjorde Nygren som många andra kakelugnsmakare med egen verkstad, att han vintertid bedrev tillverkning i verkstaden och sommartid var ute i bygderna för att sätta upp kakelugnar men även sköta sitt jordbruk.

Osäkert dock hur länge han höll på med sitt yrke, men i den bouppteckning som upprättades efter hans frånfälle den 28 januari år 1900 upptogs som tillgångar bland annat en flat, vitglaserad kakelugn, diverse kakel. Diverse gods samt inventarier på verkstaden.

En av makarna Nygrens söner, Karl August Nygren (född 1861-02-21), blev liksom sin far kakelugnsmakare, och var verksam inom yrket i Gammelbyn fram till 1890 då han tillsammans med hustru flyttade till Degerfors by i Degerfors socken, nuvarande Vindelns kommun. Där var han verksam som kakelugnsmakare under en lång tid, dock inte ända fram till sitt frånfälle den 26 mars 1938.

Några rader ur Västerbottens läns hembygdsförenings (nuvarande Västerbottens läns hembygdsförbunds) årsskrift "Västerbotten" från 1949.

"I Burträsk har under senare delen av 1800-talet och fram till 1914 funnits en kruk-makareverkstad, som enl. traditionen påbörjades av en Jonas Anton Nygren och som sedan fortsattes av värmlänningen Petter Mellquist. Man kan fortfarande i Burträsk och angränsande socknar hitta vackert grönlaserade kakelugnar, ofta med brun bas, som tillverkats av dessa kakelugnsmästare. Mellquist gjorde också fat, skålar i mörkbrun glasyr med gul dekor, lergökar och andra leksaker i lera."

Petter Mellqvist var född den 19 januari 1848 i Mällbyn, Arvika landsförsamling.

Femton år gammal kom han i lära hos en kakelugnsmakare i Sunne, där även den äldre brodern Erik då var i arbete. 1867 fick han tjänst hos en kakelugnsmakare i Arvika stad där han även hyrde rum, men två år senare anmälde han en flytt tillbaka till Sunne. Det blev dock ändrade planer och i stället påbörjades en långvarig vandring norrut, vilket så småningom resulterade i att han 1871 anlände till Jonas Anton Nygren i Gammelbyn.

Mellqvist titulerades även där som lärling, men kunde nog efter åtta års lärotid betraktas som gesäll. Efter tre år hos Nygren blev det giftermål och han fick då tillsammans med hustrun sin bostad på annan plats i Gammelbyn.

Han hade vid den tiden fått titeln kakelugnsmakare, och torde troligtvis ha byggt upp en egen kruk- och kakelugnsmakarverkstad, vilken, enligt uppgifter i ovanstående citerade rader samt i en artikel om kakelugnsmakare i "Västerbotten" 2001:1, skall ha varit i drift fram till 1914 samt rivits omkring 1942.

Petter Mellqvist avled den 3 december 1923, och som tillgångar i hans bouppteckning upptogs bland annat fastigheterna Gammelbyn nr 14 och lägenheten "Mellgård" eller Gammelbyn 5¹².

Två av Mellqvists söner, Alexander (Sander), född 1876, och Sigfrid, född 1880, har i husförhörslängder gått att se som kakelugnsmakare i Gammelbyn i varje fall en bit in på 1940-talet. Enligt en artikel i årsskriften "Västerbotten 2001:1" skall även deras yngre bror Edvard, född 1882, ha varit verksam som kakelugnsmakare (kakelugnsättare). Nu torde det inte ha funnits full sysselsättning för dem alla i hemtrakterna, utan de fick nog söka arbete även långt ifrån Gammelbyn. Detta bekräftar en bild i nämnda artikel, där Alexander och Edvard poserar tillsammans med övriga hantverkare vid ett husbygge i Umeå omkring 1905.

I 1910-års folkräkning (Sveriges befolkning) titulerades även brodern Teodor Mellqvist, född 1878, som kakelugnsmakare, men han skulle senare bli åkeri- och caféägare.

Troligtvis var det i första hand Alexander, vilken även kallades för Sander eller Sandor, och Sigfrid som under någon längre tid var verksamma som kakelugnsmakare.

Liksom andra hantverkare, och då kanske speciellt på landsbygden, drev de vid sidan av sitt hantverk även ett jordbruk. Så hade även deras far och J A Nygren gjort före dem. Bröderna Mellqvist försökte sig under en tid på att tillverka kakel i sin verkstad, men eftersom de inte lyckades så bra med glasyren, blev det ingen fortsättning med detta. Däremot blev där tillverkat en del krukmakargods som till exempel krukor och fat men även lergökar och prydnadsdjur som hundar och hästar.

Ovanstående föremål av Mellqvists tillverkning finns i Waldemar Mellqvists ägo.
Foto: Waldemar Mellqvist.

I tidningen Norra Västerbotten från den 6 februari 1954 publicerades i spalten "De gamla berättas" uppgifter som framkommit vid en intervju med kakelugnsmakaren Sandor (Alexander) Mellqvist och dennes hustru i deras hem vid Västomviken. Sandor berättade att även hans far hade varit kakelugnsmakare och att det vid deras fabrik tillverkades kakel, krukor av skilda slag och lergökar med mera. Han berättade vidare att han som kakelugnsmakare uppskattningsvis satt upp ungefär 5000 kakelugnar, och detta från Gällivare i norr till Umeå i söder. Det tog tre dagar med minst tolv timmars arbetsdag att sätta upp en kakelugn, och för detta erhöles 25 kronor i betalning. Alexander Mellqvist satte i maj 1949, vid drygt 72- års ålder, upp sin sista kakelugn, och detta i Burträsk.

Hur det gick till att tillbereda glasyrerna höll kruk- och kakelugnsmakarna oftast för sig själva, och glasyrförsatserna eller-recepten följde dem inte så sällan i graven. Waldemar Mellqvist har dock kunnat återfinna handlingar med sådana försatser som hans farfars far Petter Mellqvist troligtvis skrev ned för väldigt länge sedan. Jag har fått förmånen att ta del av dessa anteckningar och har skrivit av dem enligt följande:

Glasyrförsats

150 sk (skålpund) aska
75 sk kisel
26 sk sand, halstenisk
22 ½ sk kaolin
30 sk salt
75 ort salpeter

245 sk blyaska, deribland 54 sk tenn
120 sk sand
69 sk kisel
33 sk kaolin
75 sk salt
70 ort salpeter

Hwittblyförsats

Ett lispund bly
7 skålpund thenn
12 skålpund kisel
10 skålpund hållstenssand
2 skålpund kaolin
8 skålpund salt
7 ort salpeter

När blyet är malet skall det vara lika tjockt med kaolinen, men skall vara väl silat båda delar. Skvätt då med skopan 10 skopor malet bly. Experimentera med 2 skopor kaolin eller 2 ½ å 3 dito.

Mellqvist Burträsk.

1 lispund=8,502 kg, 1 skålpund=425 gram, 1 ort=4,25 gram

Salomon Stenberg föddes den 6 mars 1839 i Stensträsk, Burträsk socken, men då med efternamnet Aronsson.

I ungdomsåren blev det till att påbörja en lärlingstid hos kakelugnsmakare Jonas Anton Nygren vid Gammelbyn, Burträsk och innan han 1863 flyttade till Skellefteå var han en tid verksam som kakelugnsmakare i hemsöcken.

I Skellefteå blev Stenberg bosatt vid Morön tillsammans med nybliven hustru, och torde ha utövat sitt yrke genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar.

Tiden där blev dock inte så långvarig eftersom han avled redan den 23 september 1868.

Stort tack till Skellefteå museum samt ett extra och speciellt stort tack till Waldemar Mellqvist.

Umeå.

Uppgiftskällor till denna dokumentation över Umeå stads kruk- och kakelugnsmakare har i första hand varit mantalslängder och kyrkoarkiv (husförhörslängder) men till viss del har uppgifter även hämtats från Ellen Raphaels artikel "Kakelugnsmakare och kruk-makare i Sverige från cirka 1700 till 1846" samt Kommerskollegiums fabriksberättelser.

I Västerbottens läns hembygdsförbunds årsskrift "Västerbotten" nr 2001:1, benämnd "Spisar, kaminer och kakelugnar" finns i avsnittet "Kakelugnar i Västerbotten" något skrivet om en del av länets kakelugnsmakare.

Möjligtvis är det beroende på undertecknads oförmåga att tyda de gamla handlingarna som inte någon kruk- eller kakelugnsmakare kunnat återfinnas i stadens mantalslängd förrän vid 1700-talets senare del.

Men under 1770-talet var i varje fall kruk- och kakelugnsmakargesällen Peter Wallin mantalskriven i staden, och under något år benämndes han även som kruk- och kakelugnsmakare. En tid hade han dessutom sällskap av ytterligare en gesäll, och möjligtvis hade de fått tillstånd att som gesäller förse stadens innevärdare med lerkärl som krukor, fat, skålar, krus och liknande hushållsgods.

Eventuellt kan kruk- och kakelugnsmakare från andra sidan Bottenviken, alltså Finland, salufört sina tjänster och produkter i Umeå. I varje fall var kakelugnsmakaren Daniel Dikman från Vasa, vilken blev mästare i denna stad 1761, omnämnd i Umeå stads rådstugurätts protokoll från 1779. Dikman återvände dock till Vasa och blev senare verksam i Södermanland.

Uppgifter i bouppteckningar brukar oftast vara enda möjligheten att avgöra om kruk- eller kakelugnsmakaren hade egen verkstad där han bedrev tillverkning av kakel eller lerkärl. Tyvärr har dessa handlingar inte gått att återfinna för flertalet av Umeå stads tidiga kakelugnsmakare.

Försök har gjorts att lokalisera några av de tidiga kakelugnsmakarnas tomter till dagens gatuadresser, men detta blev mer komplicerat än förväntat på grund av att stadens karaktär har förändrats väsentligt under åren, bland annat genom att gator tillkommit men även försvunnit samt naturligtvis att de har bytt namn. Därigenom kan nog dessa tomter ha varit belägna något kvarter både öster eller väster och söder eller norr om deras förmodade läge. Trots detta anges de osäkra adresserna inom parentes i anslutning till de gamla tomtnumren. Ett stort tack till Umeå Stadsarkiv för erhållandet av tidsaktuella kartor.

Den förste kakelugnsmakare som med säkerhet har kunnat fastställas ha varit verksam i Umeå är **Johan Falck**.

Enligt husförhörslängdens uppgifter skall kakelugnsmakaren Johan Falck ha blivit född 1736 i Östergötland, och i den förteckning över skrätidens kruk- och kakelugnsmakare som ingår i Ellen Raphaels artikel "Kakelugnsmakare och kruk-makare i Sverige från cirka

1700 till 1846" uppges att han tillbringade sin lärlingstid hos Jakob Johan Heijtscher i Söderköping under perioden 1752-1756.

År 1762 blev Falck mästare i Sigtuna och följande år ingick han i äktenskap där, så möjligtvis hade han anlåtit till staden några år tidigare.

Där var han sedan tillsammans med arbetsfolk verksam med egen verkstad fram till omkring 1780, då det blev en flytt till Umeå.

Där föddes en son följande år, men det skulle dröja till 1785 innan Falck fick burskap i staden. Han kom därefter att driva en kruk- och kakelugnsmakarrörelse vid gård nr 117 under lång tid, mestadels med hjälp av någon gesäll och lärling.

På grund av sjukdom fick han dock överlåta verkstaden till sin gesäll Carl Petter Brandt några år innan han 73 år gammal avled den 28 december 1809.

Mer om efterträdaren Brandt senare i dokumentationen.

Enligt husförhörslängdens uppgifter skall **Lars Nordin** ha blivit född 1766 eller 1767, möjligen i Råneå socken.

I varje fall gick han i lära hos kakelugnsmakaren Petter Hortman i Piteå under perioden 1788-92, och som gesäll kom han därefter till Umeå, där han en tid arbetade hos Johan Falck.

I Umeå fick han burskap, alltså rättighet att bedriva kakelugnsmakaryrket, 1795 och blev mästare året därpå.

Efter att ha ingått i äktenskap blev han tillsammans med hustrun bosatt vid gård nr 152, och i hushållet ingick mestadels någon lärling och ibland även en gesäll.

Möjligtvis hade kakelugnsmakarmästare Lars Nordin avslutat sin yrkesverksamhet några år innan sitt frånfalle den 1 april 1842, och detta då samband med att han återlämnade sitt burskapsbrev.

Carl Petter Brandt kom till världen den 2 januari 1783 i Umeå stadsförsamling.

Han skall ha gått i lära hos Johan Falck under perioden 1799-1803, och arbetade därefter som gesäll hos sin läromästare.

I samband med Falcks sjukdomstid vistades han en kort period både hos Lars Nordin och i Stockholm, men återkom till Umeå där han fick burskap 1810 efter att ha övertagit Falcks verkstad och fastighet.

Hos C P Brandt och hans hustru kom det under åren att finnas en del lärlingar och gesäller, bland annat då den blivande svärsonen och efterträdaren N P Öhman.

Carl Petter Brandt fick dock lämna jordelivet den 10 april 1836, och därefter drev änkan verksamheten vidare några år med hjälp av gesäller.

Återger några rader från skriften "*Gideåns Bruks Characters Byggning*", där det bland annat berättas om uppbyggnaden av herrgården vid Gideå bruk i Ångermanland år 1826.

"Från Umeå inkallades kakelugnsmakaren C. P. Brandt, vilken tillverkade och uppsatte 4 vita och 3 gröna kakelugnar.

Påföljande år fick Brandt sätta upp en ny vit kakelugn i "Herr Brukspatrons kammareé" och då betalades även, fast något i efterskott, "Stöparelönen för Spishåller" till Olofsfors bruk."

Nils Peter Öhman föddes den 8 december 1802 i Lövångers socken, men då med efternamnet Johansson.

Vid ungefär tjugoårs ålder kom han i lära hos Carl Petter Brandt i Umeå, och efter att ha blivit gesäll 1827 fortsatte han att arbeta hos denne.

Tre år senare, alltså 1830, blev det giftermål med en av makarna Brandts döttrar och samma år fick han burskap samt blev mästare i Umeå.

Tillsammans med hustrun stannade han kvar vid gård nr 117, och eventuellt drev han verkstaden tillsammans med svärfadern.

1835 blev det dock en flytt till Härnösand där Öhman drev en kakelugnsmakarrörelse, men tre år senare återvände makarna till Umeå och gård nr 117, där verkstaden då förmodligen övertogs och vilken han drev med hjälp av lärlingar och gesäller.

Gården nr 117 tycks enligt vad som framgår av husförhörslängden ha ändrat beteckning till nr 135 vid 1840-talets senare del. (Västra Norrlandsgatan 30, gamla Vasaskolan).

Kakelugnsmakare Nils Peter Öhman avled den 30 oktober 1866 och därefter drev änkan rörelsen vidare under en tid.

Den 7 juni 1867 lät hon införa en annons i Umebladet med denna lydelse:

"Undertecknad tillkännagifwer att jag med en skicklig och ordentlig gesäll fortfarande drifwer Kakelugnsmakarerörelsen efter min aflidna man, samt har färdiggjorda Kakelugnar, mottager beställningar och verkställer allt hwad till yrket hörer.

Anna Christina Öhman."

I änkefru Öhmans arbetsstyrka ingick även lärlingen Jonas Gustaf Boström, men osäkert hur länge hon drev verksamheten. Möjligtvis blev det inte så långvarigt, eftersom hon 1877 fick följa sin make i graven och innan dess hade hon under några år varit bosatt vid stadens änkehus.

Carl Olof Sjöström såg dagens ljus för första gången den 2 maj 1813 i Umeå stad.

Under perioden 1832-37 skall han ha gått i lära hos kakelugnsmakare Nils Peter Öhman, och där blev det därefter något års arbete som gesäll innan han 1838 fick burskap som kakelugnsmakare i Umeå.

Följande år fick Sjöström både mästarbrev och ingick i äktenskap, varefter makarna efter några år bosatte sig vid gård nr 126 (Döbelngatan 13-15) tillsammans med barn samt någon gesäll och lärling.

Vid mitten av 1850-talet sålde han halva fastigheten till kakelugnsmakare Sandgren, men kom även fortsättningsvis att vara bosatt samt ha sin verkstad vid denna gård.

I den bouppteckning som upprättades efter kakelugnsmakarmästare Carl Olof Sjöströms frånfälle den 1 november 1853 upptogs som tillgångar bland annat *"Gården och Tomten under No 126 i Umeå Stad"* och under rubriken *"I Werkstaden"* antecknades till exempel en järnmortel med stöt, 2 ½ stycken planstenar, 53 stycken trä- och lerformar samt en kiselkvarn.

Enligt Kommerskollegiums handlingar drevs rörelsen därefter vidare av änkan under några år, möjligen då med hjälp av kakelugnsmakare Sandgren.

Carl Petter Sandgren var född den 1 maj 1820 i Klinte på Gotland.

I unga år gick han i lära hos kakelugnsmakare Berg i hemsöcken, och som gesäll blev det nitton år gammal en flytt till Västervik.

Redan efter något år återvände han dock till Gotland och arbete hos en kakelugnsmakare i Visby.

Några år senare, 1842, blev det dags för nästa flytt, och denna gång till Stockholm.

I huvudstaden tillbringade Sandgren många år, och då bland annat med arbete hos kakelfabrikör Åkerlind samt vid Rörstrand.

Där ingick han även i äktenskap, och med hustru samt nyfödd son kom han omkring 1855 som gesäll till Umeå.

Följande år annonserade han dock i Umebladet att han på grund av avflyttning från orten sålde diverse möbler och hushållssaker.

Nu blev det ingen flytt, utan i stället köpte kakelugnsmakare Sandgren halva tomten nr 126 av kakelugnsmakare Sjöström, och blev tillsammans med sin familj bosatt där.

Om han då byggde upp ett boningshus på tomten och möjligtvis även en verkstad är oklart. C P Sandgren fick inte burskap förrän 1867, men redan 1858 respektive 1861 lät han införa annonser i Umebladet med följande lydelse:

"Åtskilliga sorter Stenkärl, wälbrända och i öfrigt af god beskaffenhet finnas nu till salu hos Kakelugnsmakaren C. P. Sandgren."

"Alla sorters Stenkärl och andra krukmakarearbeten till salu hos C. P. Sandgren".

Huruvida dessa varor var av egen tillverkning har det inte gått att få någon klarhet i.

Kakelugnsmakare Carl Petter Sandgren avled den 4 december 1877, men änkan bodde kvar vid fastigheten fram till 1883, då hon sålde gård och tomt nr 126B på auktion.

Den 11 januari 1878 gick det dock att läsa denna annons i Umebladet:

"Härmed får undertecknad till den respektive allmänheten tillkännagifwa, att jag från och med denna dag öfwertagit kakelugnsmakaren C. P. Sandgrens verkstad här i staden för bedrifwande af kakelugnsmakarhandtverket, rekommenderar jag mig till uppsättning af kakelugnar och andra till yrket hörande arbeten, derwid utlofwas ett skyndsamt och noggrant arbete.

Umeå den 5 Januari 1878.

J. G. Boström."

Tydiligen hade Boström då hyrt verkstaden vid tomt nr 126B av änkefru Sandgren året efter hennes makes hädanfärd.

Jonas Gustaf Boström kom till världen den 2 mars 1849 på Västerteg i Umeå landsförsamling.

Sexton år gammal flyttade han in till Umeå, där han kom i lära hos kakelugnsmakaren Nils Peter Öhman och efter dennes död hos änkefru Öhman.

Efter lärlingstiden provade han under några år på sjömansyrket, men återvände därefter till Umeå och övertog i januari 1878 den verkstad som tidigare brukats av C P Sandgren och erhöll samtidigt burskap i staden. Samma år bildade han även familj.

Enligt Kommerskollegiums handlingar skall det därefter mestadels ha funnits en anställd medarbetare i hans tjänst.

Under åren 1880 och speciellt 1882 annonserade han flitigt i Umebladet och utbjöd till försäljning blomkrukor och stenkärl, alltså hushållsgods som krukor, skålat, fat, krus och liknande. Gissningsvis då av egen tillverkning.

Osäkert hur länge han använde sig av verkstaden vid gård nr 126B, men möjligen fram till att änkefru Sandgren sålde fastigheten år 1883.

Kakelugnsmakare Boström var bosatt på olika platser i staden tillsammans med sin efterhand stora familj, men från slutet av 1800-talet och fram till sin död den 22 juli 1901 vid egen fastighet i Sandäkern.

Nils Pettersson skall enligt husförhörslängdens uppgifter ha blivit född den 9 juni 1827 i Mjällby socken i Blekinge, medan församlingens födelsebok anger födelsedatumet till den 29 juni detta år.

Emellertid skall han ha lämnat födelsebygden vid mitten av 1840-talet och torde under en tid ha vistats i Stockholm, eftersom det var från denna ort han angavs komma när han 1850 påbörjade sin lärlingstid hos en kakelugnsmakare i Gävle.

Som gesäll blev det 1855 en flytt till Härnösand varifrån han följande år begav sig till Umeå och Nils Peter Öhmans verkstad.

Troligtvis fanns arbetsplatsen fortfarande hos Öhman även sedan han 1858 ingått i äktenskap och tillsammans med hustrun blivit bosatt på annan plats i staden.

Något år senare kom makarna att få sitt hem i egen fastighet vid tomt nr 119 (Skolgatan 77) och efter att Nils Pettersson erhållit burskap år 1861 ingick även två gesäller och en lärling tidvis i hushållet.

I Umebladet gick det följande år att läsa denna annons:

"Undertecknad får härmed äran hos respektive kunder och allmänheten rekommendera ett wäl sorteradt lager af hwitglaserade kakelugnar af flere dimensioner och beskaffen-het, samt billiga priser.

Ume i Februari 1862. N. Pettersson., Kakelugnsmakaremästare."

Senare samma år gick det i denna tidning även att läsa följande:

"Stenkärl till salu hos Kakelugnsmakaren N. Pettersson."

Nu gick möjligen inte försäljningen så bra. I varje fall offentliggjordes detta i Umebladet den 6 oktober 1865:

"Genom offentlig auktion, som förrättas å stadens Auktionskammare Thorsdagen den 2 nästkommande November och tager sin början kl. 10 f.m., försäljas afwikne Kakelugnsmakaren Nils Petterssons konkursmassa tillhörige dels gården och $\frac{3}{4}$:dels tomt här i staden under ny Nr 119, dels åtskilliga verktyg hörande till kakelugnsmakarewerkstad, ett parti brända och obrända kakel; skolande wilkoren för försäljningen wid auktions-tillfället tillkännagifwas.

Ume den 29 September 1865

Borgmästare och Råd."

Pettersson skall vid denna tid tillsammans med sin hustru ha avflyttat till Stockholm, men två år senare fanns makarna i Västerås varifrån de 1872 flyttade till Gävle och åtta år senare till Uppsala.

I denna stad avled kakelugnsmakare Nils Pettersson år 1882.

Den 11 februari 1849 blev det ett tillskott till den stora kakelugnsmakarsläkten Almström i Lund genom **Johan Rudolf Almström** som då föddes.

Lärlingstiden tillbringades vid faderns kakelugnsmakarverkstad och där blev det även en tids arbete som gesäll.

Vid slutet av 1860-talet lämnade Johan Rudolf dock hemstaden Lund och efter en tid i Stockholm kom han 1872 till Gävle, där han efter något åt blev kakelugnsmakare och även bildade familj.

Familjen Almström flyttade 1877 till Uppsala, men redan följande år bosatte de sig i Umeå. Inte så lång tid efter ankomsten till Umeå fanns denna annons att läsa i Umebladet:

"Undertecknad rekommenderar sig till utförande af allt hvad till Kakelugnsmakareyrket hörer.

Umeå den 25 November 1878.

J. R. Almström.

Kakelugnsmakare.

Boende i Bruksförvaltaren L. Nelzons f.d. gård vid Gymnastikhuset.

På samma ställe finnes ett större sorteradt lager af Stenkärl till billiga priser."

I Almströms hushåll ingick vid denna tid, förutom ett stort antal barn, även någon gesäll samt lärling, och 1881 annonserade han efter en lärgosse:

"En Gosse, cirka 16 år gammal, kan nu genast erhålla anställning hos Kakelugnsmakaren Joh. R. Almström."

Den 19 januari 1883 gick dock detta att läsa i Umebladet:

"Eldswåda. I dag wid 5 tiden på morgonen gåfwes åter brandsignaler. Eld hade nemligen utbrutit uti en af kakelugnsmakaren Almström utom staden planlagda område förhyrd werkstad, hwilken i grund nedbrann. Ställets aflägsna läge förhindrade all vidare spridning af elden, hwilket war så mycket större lycka, som wägens svårighet omöjliggjorde framförande af staden tillhöriga sprutor. Man antar, att elden uppstått genom ytter-takets antändande, hwilket är troligt af den omständigheten, att man sedan trenne dygn war sysselsatt med kakelbränning derstädes.

Den starka blåsten gaf elden rask utbredning så att de innewarande urståndsattes att widtaga några åtgärder till dess begränsande, hwarföre man inskränkte arbetet till nedrifwande af det antända huset samt räddande af en i närheten befintlig lada, hwilket också lyckades. Det nedbrunna huset tillhörde Arbetaren Johan Andersson och lär wara oförsäkradt. Deremot berättas den kakelugnsmakaren Almström tillhöriga lösegendomen war om också lågt brandförsäkrad."

Tidningen Westerbotten redogjorde för händelsen med dessa rader:

"Eldswåda. Strax före kl. 5 på morgonen i dag wäcktes stadens inwånare af klämtslag. Lyckligtwis befans det, att elden war lös långt utom stadens område, på Öbacka gårde. Ett ensamt stående hus, tillhörigt en Öbo, hwari bränning af kakel egde rum, brann ner till

grunden. Kakelugnsmakaren Almström var jämte sitt folk uppe under natten och skötte om arbetet. Huru branden uppkommit hafwa wi ännu ej erfarit."

Gissningsvis bedrev J R Almström därefter sitt yrke enbart genom reparationer samt uppsättning av kakelugnar, och senare under året annonserade han även om detta. "Obs.! Uppsättning af såväl nya som gamla kakelugnar samt reparationer verkställas af J. R. Almström. Kakelugnsmakare."

Några år före den stora stadsbranden i Umeå 1888 vistades Almström i Stockholm, förmodligen då på grund av att det fanns bättre arbetsmöjligheter i huvudstaden. Efter branden, när Umeå skulle återuppbyggas, blev förhållandena naturligtvis annorlunda, och Almström kunde återvända hem till familjen.

1896 gick dock makarna skilda vägar, och följande år flyttade Johan Rudolf Almström till Göteborg, där han slutade sina dagar den 16 maj 1898.

Lars Anton Löfgren föddes den 17 augusti 1862 i Umeå stadsförsamling.

Lärlingstiden tillbringades hos kakelugnsmakare Almström, men 1883 flyttade han med titeln kakelugnsmakeriarbetare till Uppsala, varifrån han två år senare med samma titel återvände till Umeå.

Den 16 juni 1885 meddelade han så sin ankomst till födelsestaden genom denna annons i tidningen Westerbotten.

"Undertecknad, som i yrket praktiserad å en af Sveriges bästa fabriker, har nu hem-kommit till Umeå, rekommenderar sig hos den ärade allmänheten, såväl i stad som på landsbygden, till uppsättande af såväl bättre som simplare Kakelugnar m.m. som till Kakelugnsmakareyrket hörer, och hoppas jag genom noggrannhet i arbetet och billigt pris kunna tillvinna mig ärade kunders förtroende.

L. A. Löfgren."

Lars Anton Löfgren ingick i äktenskap 1890, och vid den tiden började den blivande kakelugnsmakaren Viktor Pettersson att arbeta åt honom som gesäll. Även en lärling ingick då i arbetsstyrkan.

Makarna flyttade efter en tid till egen fastighet vid Skolgatan 97, Öst på stan, där hemmet efterhand skulle fyllas med ett stort antal barn.

Kakelugnsmakare Löfgren fick dock lämna jordelivet den 9 oktober 1923.

I en artikel som publicerades i Västerbottens-Kuriren den 2 maj 2017 berättade en sondotter till Löfgren att hennes farfar drabbades av kallbrand och fick sina ben amputerade. När han hade ett ben kvar kunde han fortsätta sitt arbete med att sätta kakelugnar, eftersom hans gesäller hjälpte honom att förflytta sig till arbetsställena. Efter att han även mist det andra benet fick han emellertid sluta sitt arbete som kakelugnsmakare. Detta skall ha skett några år in på 1900-talet.

Johan **Viktor Pettersson** blev född den 29 februari 1864 i Stockholm, och där försörjde han sig senare som kakelugnsmakeriarbetare.

Med denna titel flyttade han 1888 till Luleå, och två år senare vidare till Umeå.

Där arbetade han till att börja med hos kakelugnsmakare Löfgren, men efter att 1892 bildat familj titulerades han som kakelugnsmakare.

Med egen rörelse kom han att under väldigt lång tid arbeta som sådan i Umeå, och 1944 erhöll han Umeå Fabriks- och hantverksförenings veteranutmärkelse.

Den 15 maj detta år fick han dock företa sin hädanfärd.

Nils Petter Zimmerman kom till världen den 4 maj 1825 i Umeå, och där gick han även i lära hos kakelugnsmakare C O Sjöström.

Som gesäll blev det 1848 en kort visit i Härnösand, varifrån han återvände till Umeå redan följande år. Titulaturen var fortfarande gesäll, men också kakelugnsmakeri-idkare.

År 1867 gick det att se denna annons i Umeabladet: "*Stenkäril samt ett parti större och mindre blomkrukor till salu hos Kakelugnsmakaren N. P. Zimmerman*"

Två år senare i samma tidning denna: "*Hwitglaserade kakelugnar, flata och runda, finnes med eller utan uppsättning till salu hos Kakelugnsmakaren N. P. Zimmerman i Umeå.*"

Tillsammans med hustrun flyttade han 1877 till Norrälvsjö i Arnäs socken något norr om Örnsköldsvik, där han övertog en kruk- och kakelugnsmakarverkstad.

Där bedrev Zimmerman tillverkning av olika slags lerkärl som krukor, fat, krus, skålar och liknande. Om han även tillverkade kakel till kakelugnar är inte klarlagt, men han torde i varje fall sätta upp sådana runt om i trakterna.

Året efter ankomsten till Arnäs befann han sig tillfälligtvis i Härnösand, där han i ortstidningen förkunnade att han saluförde "*hvita glacerade kakelugnar med och utan uppsättning*". Det påpekades även i annonsen att vistelsen i Härnösand endast skulle bli under en kort tid.

I Härnösands Posten berättades det i en notis den 15 juni 1883 att en lagerbyggnad som tillhörde Zimmerman hade brunnit ned några dagar tidigare. I detta lager förvarades "*25 färdiga kakelugnar samt smärre gods till ett värde af 300-400 kronor*". De enda varor som eventuellt skulle ha klarat sig någorlunda oskadade var några mindre blomkrukor.

Kruk- och kakelugnsmakare Nils Petter Zimmerman fick lämna jordelivet den 2 mars 1892 och hustrun gjorde honom sällskap tjugotvå år senare. Innan dess skall hon under en tid ha fortsatt med krukmakeriverksamheten i begränsad omfattning genom att tillverka lergökar, vilka såldes för fem öre styck.

Ett durkslag, som numera finns i förvar hos Örnsköldsviks museum, och vilket skall vara av Zimmermans tillverkning.

Bildkälla: Örnsköldsviks museum.

Det fanns naturligtvis ytterligare ett antal kakelugnsmakare, förutom de redan nämnda, som bedrev sitt yrke i Umeå stad genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar. Nämner kortfattat några av dessa:

Karl Yttergren blev född 1834 i Umeå stad, men växte tidvis upp i Ytterhiske. Efter några år i Stockholm återvände han till Umeå, där han en tid var gästgivare.

Som änkeman bosatte han sig 1875 med barnen i Ytterhiske, och försörjde sig därefter som murare och kakelugnsmakare.

Yttergren fick lämna jordelivet den 18 oktober 1888.

Adolf Johansson, född 1863 i Madesjö socken, Kalmar län.

Nitton år gammal lämnade han hembygden och flyttade till Stockholm, där han försörjde sig som kakelarbetare.

Med titeln kakelugnsmakare kom han 1891 till Umeå, och redan i juli detta år lät han införa denna annons i Umeåbladet:

"Adolf Johansson, kakelugnsmakare, rekommenderas för uppsättning af nya samt omsättning af gamla kakelugnar.

OBS.! Ett solidt arbete garanteras till moderat pris."

Tiden i Umeå blev dock väldigt kortvarig, för redan följande år flyttade han till Vännäs. Mer om Johanssons vidare öden går att läsa i avsnittet om "Vännäs".

Kakelugnsmakare **Anders Holm**, född 1854 i Lycksele, var bosatt och verksam i Umeå under perioden 1898-1901. Därefter flyttade han tillsammans med hustru och barn till Vormträsk i Lycksele församling. Familjen bosatte sig fyra år senare i Sunderbyn,

nuvarande Luleå kommun. Där övergav han kakelugnsmakaryrket och blev i stället hemmansägare, men avled 1939.

Joel Herman Sten, född 1875 i Gävle, flyttade med hustru och barn som kakelugnsmakare till Västerteg år 1920 och tre år senare in till Umeå stad.

Enligt uppgifter i skriften Västerbotten 2001:1 skall Sten ha varit verksam i yrket fram till omkring 1955. Kakelugnsmakare Sten avled den 18 december 1961.

Karl August **Helmer Jonsson**, född den 18 december 1887 i Nordmalings socken, där han en tid tillsammans med en bror var verksam som kakelugnsmakare.

När han 1914 fick en tjänst som föreståndare för Flurkmarks fattiggård flyttade han dit, men återvände till kakelugnsmakaryrket och drev som sådan egen rörelse i Umeå från 1923 och fram till en bit in på 1950-talet.

Kakelugnsmakare Helmer Jonsson avled i Umeå den 5 maj 1966.

Frans Erik Strömlund kom till världen år 1861 i Sundborn Dalarna, men uppväxtåren tillbringades vid en kakelfabrik i Uppsala, där fadern arbetade.

Vid denna kakelfabrik fick unge Strömlund även gå i lära, och som kakelarbetare kom han att arbeta på ett flertal orter, bland annat Enköping, Eskilstuna, Stockholm, Kalmar och Gävle, innan han 1923 som kakelugnsmakare flyttade till Teg strax söder om Umeås centrala delar.

Där kom Strömlund att vara verksam som kakelugnsmakare under lång tid, men troligen inte ända fram till sitt frånfälle den 27 mars 1945.

Skellefteå.

I Skellefteå torde kakelugnsmakaryrket huvudsakligen bedrivits genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar, och kakeltillverkningen tycks ha varit mycket begränsad.

Emellertid fick kakelugnsmakaren Gabriel Norström redan 1824, alltså under skråtiden då hantverk och handel till största del endast var tillåtet att bedrivas inne i städer, kungligt tillstånd att tillverka och sälja kakel till kakelugnar samt lerkärl för att täcka det lokala behovet. Även Henric Öhman bedrev troligtvis under en tid tillverkning av både kakel och lerkärl(stenkärl), alltså hushållsgods som krukor, fat, skålar och liknande.

Förmodligen köptes många kakelugnar från de stora tillverkarna i Stockholm, Uppsala och Gävle, men även de två kakelfabrikerna i Piteå torde ha fått sälja en del kakelugnar till Skellefteå-området.

I början av 1900-talet, eller närmare bestämt 1906, startade bröderna Lundström en kakeltillverkning under namnet AB Skellefteå kakelfabrik, men tyvärr blev detta en mycket kortvarig verksamhet, eftersom fabriksbyggnaden brann ned följande år.

Gabriel Norström (Nordström) föddes den 8 mars 1799 i Lövånger, men då med efternamnet Andersson.

Som lärling kom han 1818 till kakelugnsmakare C P Brandt i Umeå, och där blev han kvar till 1823 då det företogs en flytt till Innervik i Skellefteå.

Följande år blev det giftermål och makarna fick efter en tid sin bostad vid Prästbordet, efterhand tillsammans med några barn.

Där etablerade han sig som kakelugnsmakare samt drev ett mindre jordbruk.

Norström erhöll 1824 kungligt tillstånd för tillverkning av kakelugnar och stenkärl (lerkärl) för att täcka det behov som fanns i Skellefteå, Lövångers samt Burträsk socknar. (Västerbottens andra fögderi).

I Kommerskollegiums handlingar angavs därefter och fram till 1835 detta angående en kakelugns- och stenkärleksfabrikation som bedrevs i Västerbottens läns andra fögderi:

"Med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd idkas denna näring af en kakelugnsmakare Gabriel Norström, boende i Skellefteå socken, som har en lärling.

Tillverkningen för Fögderie Innevånarens behof af såväl kakelugnar som stenkärl, anses hafva i värde uppgått till 300 Rdr."

Under de sista fem åren tillkom dock följande anmärkning: "*Denna näring har mer än någon annan lidit genom de Orten de sednare åren inträffade missväxter och den deraf hos inbyggarna så allmänt inträdda medelleösa belägenheten.*"

Under dessa år sjönk även tillverkningsvärdet betydligt och Norström fick under de sista åren klara sig utan lärling.

I den bouppteckning som upprättades efter hans frånfälle den 25 augusti 1836 upptogs som tillgångar bland annat några byggnader, till exempel:

"Gården under No 424, uppförd å Skellefteå Prästbord ägor bestående af En Mannbyggning af 2:ne Rum. Ett kök, En kammare och förstuga.

Kakelugnsmakareverkstaden, indelt uti 2:ne rum, med en Bränn, Bagare ock å den sistnämnde inrättad torkugn, med alla till verkstaden befintlige Inwentarier, såsom En större jernmalmsmortel med jernstöt, en 5 kannors gryta, 2:ne mindre Handqvarnar samt 2:ne Rifhällor m.m.

En Ladugårdsbyggning bestående af Ett mindre Fåhus och Stall inom samma hus, med 2:ne Portlider af Bräder uppsatt, samt ett afträdes Rum".

En hel del föremål ingick naturligtvis även bland tillgångarna och då till exempel kakel till 1 ½ kakelugn.

En fordran fanns också mot en person avseende "*Sten kärill*". Förmodligen torde detta betyda att Norström sålt "*sten kärill*" (lerkärl som krukor, fat, skålar och liknande) till någon som ännu inte hade betalat för detta.

Huruvida det därefter bedrevs någon verksamhet i verkstaden är osäkert, men 1844 kom en kakelugnsmakargesäll inflyttade till Prästbordet (Kyrkobordet), och eventuellt hyrde denne verkstaden av änkefru Norström under en tid. Något som helst underlag för denna spekulation har dock inte framkommit.

Gesällens namn var i varje fall **Henrik Öhman**, vilken med efternamnet Johansson blev född den 26 februari 1818 i Lövånger.

Arton år gammal flyttade han till Härnösand, där den äldre brodern Nils Petter Öhman då nyligen övertagit en kakelugnsmakarverkstad. När brodern två år senare, alltså 1838, återvände till Umeå för att överta sin svärfar C P Brandts kakelugnsmakarverkstad, följde Henrik med och blev lärling hos sin bror.

Lärlingstiden fortsatte 1841 i Stockholm, men efter en tid återvände han till Umeå, varifrån det 1844 blev en flytt till Skellefteå och bosättning vid Prästbordet.

Följande år blev det giftermål för kakelugnsmakare Öhman, och eftersom det vid Skellefteå museum finns detaljer till en kakelugn som uppges vara tillverkade av honom, verkar det troligt att han bedrev sådan tillverkning.

Makarna blev senare, tillsammans med sina döttrar, bosatta inne i staden, och möjligen bedrevs kakelugnsmakaryrket då genom uppsättning av kakelugnar.

Från och med 1847 redovisades i Kommerskollegiets handlingar de hantverkare "som hålla verkstäder" och bland dessa fanns detta år Öhman antecknad med en lärling. Så skulle han vara i ytterligare fem år, men därefter förekom han där endast sporadiskt fram till 1860-talet.

Troligtvis blev det vid denna tidpunkt ekonomiska svårigheter, eftersom det i Skellefteå Tidning från den 31 mars 1852 gick att läsa denna notis:

"I anseende till för mig inträffadt hinder att i dag förrätta utlyst auktion å 5 st. kakelugnar, samt ett parti stenkäril, utmätte från kakelugnsmakaren Henric Öman i Staden, warder samma auktion härigenom framflyttad att i socknestugan härstädes hållas nästa Lördag den 3 instundande April, kl. 2 e.m., hwilket tillkännagifwes.

Skellefteå den 27 Februari 1852.

L. Holmgrén."

Öhman fanns i 1870-års folkräkning antecknad som kakelugnsmakare, men skulle senare tituleras som brandvakt.

När hustrun avled 1881 gjorde hon det som änka. Trots grundlig genomgång av församlingens dödsbok har Öhman inte gått att återfinnas där, så därför är tidpunkten för hans frånfälle osäker.

En av två detaljer till kakelugnskrön, vilka skall ha blivit tillverkade av Henrik Öhman. Dessa detaljer ingår i Skellefteå museums föremålssamling, där det även skall finnas några kakelformar. Bildkälla: Skellefteå museum.

Salomon Stenberg föddes den 6 mars 1839 i Stensträsk, Burträsk socken, men då med efternamnet Aronsson.

I ungdomsåren blev det till att påbörja en lärlingstid hos kakelugnsmakare Jonas Anton Nygren vid Gammelbyn, Burträsk och innan han 1863 flyttade till Skellefteå var han en tid verksam som kakelugnsmakare i hemsocknen.

I Skellefteå blev Stenberg bosatt vid Morön tillsammans med nybliven hustru, och torde ha utövat sitt yrke genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar.

Tiden där blev dock inte så långvarig eftersom han avled redan den 23 september 1868.

I efterföljande bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat en fastighet med åbyggnad vid Morön och även en fastighet i Skrämträsk. Dessutom kakelugns- och kakelugnsverktyger samt två kakelugnar.

Jonas Ulric Lundmark kom till världen i november 1832 i Östra Falmark, Skellefteå landsförsamling. Där drev han som vuxen ett jordbruk och bildade även familj, med vilken han vid 1860-talets början flyttade till Bergsbyn, något öster om Skellefteå stads centrala delar.

Ytterligare några år senare bosatte sig familjen i stadskärnan där Lundmark arbetade som kakelugnsmakare fram till 1873, då det blev en flytt till Sundsvall.

I denna stad var Jonas Ulric Lundmark verksam inom yrket under lång tid, dock inte ända fram till sitt fränfälle den 13 augusti 1901.

Carl Anton Widman föddes den 1 oktober 1858 och växte upp på Norrböle i Skellefteå. Liksom sin far blev han murare, men sysslade även som kakelugnsmakare med kakelugnsuppsättning.

Dock blev hans levnad inte så lång, eftersom han avled redan den 6 juli 1885 i Karlgård.

August Persson Lindgren var född den 28 december 1860 i Kåge, och blev verksam som bonde och kakelugnsmakare i Storkåge, men inte heller han fick något långt liv, utan det slutade den 14 januari 1895.

Olof Andersson Lundström såg dagens ljus för första gången den 19 december 1847 i Falmark, några mil söder om Skellefteå.

Där livnärde han sig som bonde, men efter att han tillsammans med hustru och barn vid 1870-talets slut flyttat in till Skellefteå, blev hans yrke murare och kakelugnsmakare.

Efter att hantverkarna i staden måste anmäla sin verksamhet till handelsregistret gick denna notis att läsa i Skellefteå Nya Tidning den 5 juli 1888.

"Uti handelsregistret för Skellefteå stad är denna dag efter derom gjorda anmälan antecknad att Olof Lundström härstädes fortfarande ämnar idka murare- och kakelugns- makarerörelse jemte handel med till yrket hörande artiklar under firma "O. Lundström".

*Skellefteå den 30 Juni 1888.
Magistraten."*

Under år 1893 hade Lundström ett flertal gånger låtit införa en annons med följande lydelse i Skellefteå Nya Tidning:

"Order å hvita samt emaljmalade

Kakelugnar upptages.

*Enklare kakelugnar finnes ständigt på lager
samt profver å Praktkakelugnar till påseende.*

OBS.! De billigaste priser hos

O. Lundström,

Kakelugnsmakare"

Murmästaren och kakelugnsmakaren Olof Lundström fick lämna jordelivet den 5 mars 1903, och i efterföljande bouppteckning upptogs som tillgångar bland annat gården nr 19 A och diverse kakelgods samt diverse kakel- och murverktyg. Där fanns även upptagen en betald skuld till Gefle Kakelfabrik AB.

Två av Olof Lundströms söner, Olof **Henrik Lundström** (född 31 januari 1881) och **Sven Sigvard Lundström** (född 1 oktober 1883), blev även de kakelugnsmakare.

Tillsammans startade de 1906 en kakeltillverkning under namnet Skellefteå kakelfabrik, vilket det berättades om i Örnsköldsviks Allehanda den 23 januari 1906 genom denna notis: *"En kakelugnsfabrik har anlagts i Skellefteå, och i dagarne börjat sin verksamhet. Alla maskiner äro af modernaste slag".*

Naturligtvis kom det under året även att publiceras en del notiser i Skellefteå Nya Tidning angående denna fabrik. Återger de som kunnat återfinnas:

1906-03-26: *Barrved uppköpes vid Skellefteå kakelfabrik.*

1906-04-04: *Rikstelefon under nr 164 är numera indragen till den av bröderna Lundström startade Skellefteå kakelfabrik.*

1906-05-07: *En 18 à 19 års yngling erhåller arbete vid Skellefteå kakelfabrik.*

1906-08-17: *Kakelugnsmakaren Swen Lundström härstädes råkade i går å arbete å Skellefteå kakelfabrik, hvori han är delägare, att vid påläggandet av en rem i maskineriet fastna med kläderna ...*

Ortstidningen meddelade den 8 mars 1907 följande: *"Stiftelseurkunder ha upprättats för Aktiebolaget Skellefteå kakelfabrik, som har till ändamål efter inköp av lägenheten Manahem N:o 1 i Norrböle by af Skellefteå socken därstädes idka kakelfabrik och därmed jämförlig rörelse, och skall aktiekapitalet utgöra minst 20,000 och högst 60,000 kr."*

Tyvärr blev det ingen långvarig verksamhetstid för kakelfabriken, för den 10 september 1907 gick detta att läsa i ett flertal tidningar:

"Skellefteå den 6:e. Skellefteå kakelfabrik, belägen invid staden, har i dag på morgonen fullständigt nedbrunnit. Elden utbröt vid 5-tiden. Stadens brandkår utryckte, men elden hade då redan tagit överhand. Det brunna var försäkradt, fabriken för 17,700 kr. samt varulager och inventarier för 4,000 kr. Orsaken till eldens uppkomst är obekant".

Henrik Lundström fortsatte att arbeta som kakelugnsmakare i Skellefteå med egen firma, och enligt husförhörslängdens uppgifter blev han tillsammans med brodern Sven ägare till en fastighet vid Skeppargatan 12 i kvarteret Oden, där de båda bröderna bosatte sig tillsammans med respektive familj.

I skriften "Skellefteåbygden" från 1995 finns ett avsnitt om stadens hantverkare, och där berättas även något kortfattat om några kakelugnsmakare som var verksamma där under delar av 1900-talet.

Om Henrik Lundström berättas att han senare övergick till att tillsammans med en svåger sälja byggnadsvaror genom firman Skellefteå Byggnadsvaror.

Byggmästare Henrik Lundström avled den 1 april 1956.

Sven Lundström flyttade 1909 till Nyköping för att där arbeta på Nyköpings kakelfabrik, men efter att denna fabrik gått i konkurs återvände han 1915 till Skellefteå tillsammans med nybliven hustru och nyfödd son.

I födelsestaden fortsatte han att arbeta som kakelugnsmakare och blev med sin efter årens lopp stora familj bosatt vid den tillsammans med brodern Henrik ägda fastigheten Skeppargatan 12.

Reinhold Lindström föddes den 15 juli 1877 i Jörns socken, men redan som fyraåring fick han följa föräldrar och syskon när de flyttade till Innervik, strax utanför Skellefteå.

Där kom han att försörja sig som lantbrukare fram till 1919, då han i samband med familjebildning bosatte sig inne i Skellefteå stad.

Lindström etablerade sig där som kakelugnsmakare och blev även ägare till den fastighet vid Strandgatan 36 som han bebodde tillsammans med sin familj.

Den före detta kakelugnsmakaren Reinhold Lindström fick avsluta sin tid här på jorden den 2 december 1956.

Gustaf Hedström kom till världen den 13 juli 1882 i Hedensbyn, något öster om de centrala delarna av Skellefteå stad.

I Hedensbyn blev han kvar fram till 1911 då det blev en flytt till Norrböle, vilket då var ett eget samhälle men numera är en stadsdel i Skellefteå.

Där blev det efter några år giftermål samt arbete som kakelugnsmakare, men han bosatte sig senare med hustru och tre söner i egen fastighet vid Kyrkogatan 8.

I den tidigare nämnda artikeln om hantverkare i staden som publicerades i skriften "Skellefteåbygden" från 1995 berättas att Hedström lagerförde de flesta sorter av kakelugnar samt utförde "allt arbete till moderat pris".

Vidare berättas i artikeln att han på 1930-talet började med installation av värme- och sanitetsvaror under firma Värme AB Gustaf Hedström.

Gustaf Hedström avled den 19 augusti 1935.

Gustaf Holmström blev född den 21 oktober 1880 i Byske socken, men tillsammans med sina föräldrar och ett stort antal syskon flyttade han 1903, tjugotre år gammal, till Kusmark i Skellefteå landsförsamling (från 1933 Kågedalens församling).

När han där 1915 ingick i äktenskap titulerades han som hemmansägare, men skulle senare benämnas som kakelugnsmakare och murarmästare.

Gustaf Holmström lämnade jordelivet den 1 juni 1970.

Troligtvis har det under åren funnits ytterligare ett antal personer som i sitt yrke ägnat sig åt kakelugnsuppsättning samt reparationer i Skellefteå med omnejd, men i denna dokumentering får det ändå bli en begränsning till de här nämnda.

Förutom de nämnda har det naturligtvis funnits personer vilka bedrivit sitt yrke som kakelugnsmakare genom uppsättning samt reparationer av kakelugnar på andra platser i länet än i Burträsk, Umeå och Skellefteå.

Ger här en kort levnadsbeskrivning för några av dessa, men absolut långt ifrån samtliga.

Nordmaling

Carl Wilhelm Lindqvist blev född den 18 januari 1865 i Stockholm, och där arbetade han en tid som kakelarbetare.

När han 1893 tillsammans med hustru och barn 1893 kom till Nordmalings socken var dock titeln kakelugnsmakare.

Familjen, som med tiden blev tämligen stor, var till att börja med bosatta i Lögdeå men flyttade senare till de mer centrala delarna av Nordmaling.

1898 flyttade de dock till Luleå och fyra år senare vidare till Jukkasjärvi församling, där de förmodligen bosatte sig i Kiruna.

Kakelugnsmakare Lindqvist återvände 1909 till Stockholmsområdet, och bosatte sig tillsammans med hustrun i Nacka, där han avled den 21 januari 1946.

Karl Gustaf Löf kom till världen den 15 maj 1866 på Västerteg i Umeå landsförsamling. Efter att ha ingått i äktenskap år 1894 flyttade han med hustrun till hennes hemtrakter i Nordmaling, där de blev bosatta i Lögdeå. Familj flyttade även de 1902 till Kiruna i Jukkasjärvi församling, och där fick kakelugns- makare Löf lämna jordelivet den 15 mars 1927.

Karl August **Helmer Jonsson** var född den 18 december 1887 i Djupsjö, Nordmalings socken, och där var han en tid tillsammans med den yngre brodern Johan verksam som kakelugnsmakare.

När han 1914 fick en tjänst som föreståndare för Flurkmarks fattiggård flyttade han dit, men återvände till kakelugnsmakaryrket och drev som sådan egen rörelse i Umeå från 1923 och en bit in på 1950-talet.

Kakelugnsmakare Helmer Jonsson avled i Umeå den 5 maj 1966.

Brodern **Johan Jonsson**, född den 20 april 1894, blev även han kakelugnsmakare och stannade som sådan kvar i Djupsjö fram till 1917, då han tillsammans med hustru och barn flyttade till Vännäs. Vistelsen där blev dock inte långvarig, utan redan två år senare återvände han med familjen till Nordmaling, men då till samhället.

Där kom Johan Jonsson att driva en kakelugnsmakarrörelse under lång tid, och där slutade han också sin tid här på jorden den 7 juni 1964.

Även en tredje broder Jonsson kom att vara verksam som kakelugnsmakare i Djupsjö, nämligen Oskar Anselm Jonsson, född den 21 april 1903. Han tog sig dock efternamnet Tjärnblom, och flyttade 1929 till Nordamerika.

Vännäs

Adolf Johansson var född 1863 i Madesjö socken, Kalmar län.

Nitton år gammal lämnade han hembygden och flyttade till Stockholm, där han försörjde sig som kakelarbetare.

Med titeln kakelugnsmakare kom han 1891 till Umeå, men tiden i Umeå blev dock väldigt kortvarig, för följande år flyttade han till Vännäs.

I Vännäs, där han efter en tid fick sin bostad vid järnvägsstationen, blev dock vistelsen inte heller särskilt långvarig, utan redan 1895 lämnade han samhället för att i stället bosätta sig i Degerfors församling. Två år senare blev det återigen en flytt, och denna gång till Storlångträsk i Piteå landsförsamling. Där bildade han familj, vilken med tiden blev tämligen stor.

Familjen flyttade 1912 till Jukkasjärvi församling, och blev då troligtvis bosatta i Kiruna, där Johansson, förutom kakelugnsmakaryrket, även försörjde sig och sin familj genom en anställning som extra banarbetare.

1926 flyttade kakelugnsmakare Adolf Johansson med familj till Helgesta församling i Södermanland, och där avled han 1935.

Jonas Andersson föddes den 26 maj 1860 i Nordmalings socken, men tolv år gammal blev det tillsammans med föräldrar och syskon en flytt till Hjoggsjön i Vännäs socken.

1889 bosatte han sig med titeln murare inne i Vännäs tätort, och två år senare bildade han där också familj.

Efter en tid blev Andersson ägare till en fastighet i Vännäsby, och han kunde då även titulera sig som kakelugnsmakare. Liksom flera av sina yrkesbröder drev han ett jordbruk vid sidan av sin yrkesverksamhet.

Jonas Andersson avled den 26 oktober 1940 åttio år gammal.

En av Jonas Anderssons söner, **Gustaf Ferdinand Andersson**, född den 11 april 1894, torde ha gått i lära hos fadern. I varje fall titulerades han till att börja med som murare och senare som kakelugnsmurare. Tillsammans med hustru och barn blev han bosatt i Vännäsby, men torde vid mitten av 1900-talet ha övergått till garveriarbetaryrket.

Degerfors (nuvarande Vindelns kommun)

Karl August Nygren föddes den 21 februari 1861 i Burträsk socken, och torde tidigt ha kommit i arbete och lära vid fadern Johan Anton Nygrens kakelugnsmakarverkstad.

Karl August var verksam som kakelugnsmakare i Gammelbyn, Burträsk fram till 1890 då han tillsammans med hustru flyttade till Degerfors by i Degerfors socken. Där var han verksam som kakelugnsmakare under en lång tid, dock inte ända fram till sitt frånfälle den 26 mars 1938.

Bastuträsk (Norsjö kommun)

Johan Vilhelm Hellgren blev född den 25 november 1879 i Svartnäs, Bastuträsk i Norsjö socken, och där växte han även upp.

Han flyttade så småningom in till Bastuträsk stationssamhälle, där han ägnade sig åt kakelugnsmakaryrket. I Skellefteå Nya Tidning lät han 1905 införa denna annons:

*"J. W. Hellgren, - Kakelugnsmakare, - Bastuträsk,
Säljer Kakelugnar af välkända tillverkningar. Utför allt till yrket hörande arbete."*

Tillsammans med hustrun, och till att börja med även barn, blev kakelugnsmakarmästare Hellgren bosatt i stationssamhället ända fram till sitt frånfälle år 1955.

Holmsund.

Albert Esajas Nordström var född den 11 juli 1902 i Sandvik, Holmsund.

Familjen blev senare bosatt vid Lövön, också det i Holmsund, och förmodligen fick Albert tillsammans med några av sina bröder lära sig muryrket av fadern, som hade detta yrke. Efter giftermål 1925 och med titeln kakelugnsmakare blev Albert och hustrun bosatta i eget boende vid Lövön, men 1931 flyttade de till Grisbacka och sedan vidare till Grubbe, båda orterna i Umeå landsförsamling.

Murare Nordström avled den 28 maj 1967.

Robertsfors (Bygdeå församling)

Eric Axel Nordengren föddes den 18 maj 1816 i Ytterhogdals socken, Jämtlands län.

Redan två år gammal blev det dock en flytt till Arbrå i Hälsingland tillsammans med den övriga familjen, och därifrån begav sig Eric Axel vid fjorton års ålder till Hudiksvall för att där komma i lära hos en kakelugnsmakare.

Som gesäll blev det 1839 en flytt till Stockholm, varifrån han några år senare återvände till norrländska trakter, denna gång till Härnösand.

Som kakelugnsmakare kom han 1849 till Bäck i Bygdeå församling och där bildade han tämligen omgående familj, vilken blev bosatt i en fastighet ägd av Robertsfors bruk.

Gissningsvis ägnade sig Nordengren därefter åt uppsättning av kakelugnar, kanske då framförallt i brukets fastigheter.

Efter att ha blivit änkling bosatte sig kakelugnsmakare Eric Axel Nordengren i Aftonmora, Robertsfors tillsammans med sina döttrar, och där avled han den 5 mars 1870.

Åsele

Olaus (Olof) **Pålsson** var född den 10 augusti 1857 i Föllinge socken, Jämtlands län. Till närliggande Strömsund flyttade han 1889, och där blev han verksam som murare och kakelugnsmakare, vilket även hans fader och två bröder hade blivit några år tidigare. Tillsammans med hustru och barn bosatte han sig 1894 i Åsele, där han förutom att ägna sig åt kakelugnsmakaryrket även bedrev handel med möbler och kakel. Med åren började dock affärerna att gå sämre och sämre, vilket medförde att Pålsson omkring 1906 begav sig till Nordamerika och detsamma gjorde även resten av familjen några år senare.

Anders Johan Widinghoff kom till världen den 16 juni 1842 i Sundsvall, och troligtvis fick han tidigt börja i lära hos fadern som var kakelugnsmakare på denna ort. Dock skulle han under några år försörja sig samt sin hustru och deras barn som torpare och även som handlare i Sundsvalls ytterområden. Efter en tid som kakelugnsmakare i Örnsköldsvik bosatte han sig enligt kyrkoarkivet år 1889 i Åsele kyrkby, där han förutom kakelugnsmakaryrket även drev en handelsrörelse, vilket en notis i tidningen "Westerbotten" under tidigt 1892 påvisar:
"Anders Johan Widinghoff från Kyrkbyn, Åsele socken anmäler, att han derstädes ämnar öppna handel under firma A. J. Widinghoff."
Denna handelsrörelse skulle med åren bli den huvudsakliga sysselsättningen, och att döma av den ofantliga mängd olika sorters varor som redovisades i hustruns boupp-teckning efter hennes frånfälle 1906 går det att spekulera i att Widinghoff ägnade sig åt bland annat gårdfarihandel. Bland varorna märks, hushållsredskap, verktyger, leksaker, musikinstrument, tyger, kläder, cigaretter och mycket, mycket mera.
Den 10 juni 1909 fick A J Widinghoff emellertid följa sin hustru i graven.

Lycksele

Pål Pålsson var född den 8 februari 1863 i den jämtländska socken Föllinge. Från och med 1884 var han verksam som murare och kakelugnsmakare i närliggande orten Strömsund tillsammans med sin far och bröderna Jöns och Olaus. Samtidigt som Olaus Pålsson bosatte sig i Åsele, alltså 1894, flyttade Pål och Jöns till Lycksele. Jöns återvände till Strömsund efter några år, medan Pål blev kvar i sin nya hemort och bildade där även familj. Efter sexton år som kakelugnsmakare i Lycksele flyttade han tillsammans med sin familj till Gällivare år 1910 och efter ytterligare sexton år vidare till Jukkasjärvi församling. Makarna återvände dock till Gällivare 1937 och där fanns de kvar i varje fall en bit in på 1940-talen. Men då torde Pål Pålsson ha avslutat sin verksamhet som kakelugnsmakare.

Stort tack till Ingrid Sjödin, Västerbottens museum.